

Vijfenzestig jaar Stichting Rotterdam

diaconale lezing 12 september 2014

Inleidend

“Als je voor een activiteit geld nodig hebt, moet je naar de Stichting Rotterdam schrijven ...

De Stichting Rotterdam? Wat is dat dan?

Ja, dat weet ik ook niet precies, maar ze hebben veel geld en zeggen zelden nee....”

Het zal 1995, 1996 zijn geweest toen ik dit vrijwel letterlijk hoorde van een kerkelijk meelevende inwoner van Rotterdam. Zo stond de Stichting daar bekend. Een goed bewaard geheim dat mondeling werd doorgegeven.

De Stichting heeft zelf wel wat aanleiding gegeven.

‘VERTROUWELIJK, en derhalve niet op te nemen in publicaties over fondsen’

staat boven het interne stuk dat ik bij mijn aantreden in 1993 aantrof. Het bevat

‘INFORMATIE OVER DE DOELSTELLINGEN EN WERKWIJZE VAN DE STICHTING ROTTERDAM’
twee kantjes A4 waarin het beleid ergens in de jaren tachtig werd geformuleerd.

Vermeldenswaard bij deze lezing rond de leerstoel Diaconaat is bepaling 6 over wetenschappelijk onderzoek.

6. Wetenschappelijk onderzoek

‘De prioriteit gaat niet uit naar wetenschappelijk onderzoek. Slechts sporadisch wordt hiervoor een bijdrage gegeven, mits het valt binnen de doelstelling van de stichting en uitsluitend indien daarvan praktisch nut verwacht mag worden’.

Voorzitter, dames en heren,

Er is een en ander veranderd in de afgelopen 20 jaar. De stichting is geleidelijk aan wat meer in de schijnwerpers gaan staan. In 1995 liet ze een logo ontwerpen en stelde een folder samen, meteen ook maar in het Engels. Een paar jaar later bleek de domeinnaam www.stichtingrotterdam.nl nog vrij. Meteen claimen, zei penningmeester Henk Wiegers, we zien wel of we er wat mee gaan doen.

Dat deden we. Simpel, Internet 1.0. Een digitale folder zeg maar. Maar voor aanvragers en ons zeer functioneel en effectief, sinds een klein jaar in een nieuwe jas.

Alle reden dus om vanmiddag stil te staan bij die bekende onbekende stichting. Vijfenzestig jaar Stichting Rotterdam. De snelle rekenaars onder u denken: eh, de stichting is toch in 1955 opgericht? Ja, dat klopt.

‘Op 29 november 1955 verscheen de heer drs. Hendrikus Johannes Bonda, industrieel, wonende te Rotterdam voor, Johannes Karel Warmenhoven, notaris, gevestigd te Rotterdam

.....en verklaarde door afzondering van een kapitaal van honderd gulden in contanten, te hebben opgericht de Stichting Rotterdam'

Volgend jaar bestaat de Stichting 60 jaar, ik zal aan het slot van mijn bijdrage iets zeggen over de periode 2015-2020. Daaraan voorafgaand geef ik een zeer beknopte schets van wat de Stichting Rotterdam in de periode 1993-2013, anders gezegd 'mijn' periode, heeft gedaan. Ik zal dan ook een paar cijfers presenteren.

Maar **allereerst** neem ik u mee de diepte in. Wat is een vermogensfonds? Waarom is er eigenlijk een Stichting Rotterdam? Is er een Haëllastichting? Is er een stichting Oikonomos, een Noaber Foundation, een stichting Dijkverzwaring, en waarom zijn er enkele honderden private vermogensfondsen meer? Hoe verschillend misschien ook in de uitvoering, ze hebben allemaal één kenmerk gemeenschappelijk. Ze beschikken over een vermogen van enkele tot vele miljoenen euro's en uit de opbrengst daarvan geven zij bijdragen om sociale en/of culturele activiteiten te financieren. Waarom doen ze dat?

Sociologen, historici, sociaal-psychologen, economen en theologen hebben zich over deze vraag gebogen. Sinds betrekkelijk kort houdt ook de filantropiewetenschap zich met deze vragen bezig. De wetenschappelijke bestudering van filantropie is vrij jong, zeg 25, 30 jaar. Voor de bestudeerde verschijnselen, veelal aangeduid als charity, geldt evenwel

'Organized charity is older than democracy and capitalism, older than Christianity and Buddhism [...] as ad hoc individual expression [...] as old as humanity itself; we can safely it consider as universal' (Payton, Robert L., Moody, 2008, 14).

Deze bewering komt van Payton en Moody, verbonden aan het Center on Philanthropy in Indianapolis, USA.

En als we met een helicopterview over de geschiedenis kijken, zien we liefdadigheid tot aan de horizon. In de oude Griekse en Romeinse steden gold dat het

'sacrifice of private wealth for the public good... set in motion an entire economic or political process' (Brown, 2005,4).

Hierbij past de kanttekening dat met dit 'offer van private rijkdom' de 'civic community' het volk (aangeduid als *dèmos* of *populus*) werd gesteund. Niet de armen. Die kwamen pas expliciet in beeld na de Christianisering van het (laat-) Romeinse rijk, ruwweg in de vierde eeuw na Christus. Toen werden rijken en armen gezien als tezamen vormend de bevolking van de stad, als *Leden van één Lichaam*. Dit is ook de titel van de studie van Anita Boele naar beelden van armenzorg in de late Middeleeuwen (Boele, 2013). Hier is veel meer van te zeggen, maar de helicopter vliegt al weer verder.

Linksom of rechtsom moest de armenzorg wel gefinancierd worden. Dat gebeurde veelal in een publiek-privaat arrangement. Boele beschrijft bijvoorbeeld hoe in 1606/1607 het stadsbestuur van Haarlem met succes een loterij organiseert om de bouw van een Oudemannenhuis te financieren. De loterij was qua opbrengst een groot succes. Het Oudemannenhuis kon worden gebouwd. Het bestaat nog en herbergt nu het Frans Halsmuseum. De lotenverkoop had landelijke uitstraling. Ter stimulering van de lotenverkoop werd een rederijfestival gehouden, waarin de diaconale passage uit Mattheüs 25 – het voeden van de hongerigen, laven van de dorstigen, kleden van de

naakten en zo verder – centraal stond. Religieus infotainment om de armenzorg te bekostigen. Alleen de postcode blijkt nieuw aan de gelijknamige loterij...

Publiek-private samenwerking in de armenzorg is in de 17^e en 18^e eeuw in onder andere Amsterdam een vast gegeven. Voor het private deel moesten actief gelden worden geworven. Dat was voor een belangrijk deel levend geld. Collecten in de kerken, maar ook huis aan huis collecten onder vooraankondiging: *'Burger A komt dan en dan in straat B collecteren. Mocht u dan niet in huis zijn, dan kunt u uw bijdrage ook via uw burens aan hem afstaan'*. Dat vergt een cultuur waarin geven normaal is en op gang moet worden gehouden. Daar moet dus reclame voor worden gemaakt. In Amsterdam zijn opschriften te vinden, waarin aan degene die substantiële bedragen voor armenzorg aan de Diaconie schonken, *hemelrente* wordt beloofd (Wagenaar, 1765, 9). Het zijn publieke opschriften, hier en daar te vinden bij kerken en bij hofjes, voorzieningen die voor behoeftigen (wezen, weduwen, oude vrouwen, oude mannen) zijn gesticht. Ze passen qua taal en stijl in de 17^e/18^e eeuw. Dat is een tijd, waarin – door de Statenvertaling en het bevoorrecht van wat toen heette de Gereformeerde kerk - sprake was van een civil religion (Rooden, 1996). Samenleving, taal en cultuur waren doordrenkt van Bijbelse woorden en beelden, Opschriften en uithangborden boden een keur aan Bijbelse referenties voor allerlei gelegenheden en doelen. Ik geef twee voorbeelden. Een schoenmaker in Leeuwarden kan alle maten leveren.

*Hier verkoopt men schoenen, voor rond en achter plat
Passense David niet, dan passense Goliath
(Lennep, J.van. , Gouw, 1868, 64)*

Creativiteit had voorrang boven subtiliteit getuige het volgende opschrift. Dit refereert aan het verhaal over de oudtestamentische Jozef, als hij kamerheer is bij Potifar in Egypte en door diens vrouw wordt verleid (Genesis 39). Hij weerstond haar verleidingspoging ten koste zijn jas. Een kleermaker ziet brood in dit thema:

*Ben je bij Potifars wijf geweest en verloor je je jas
Kom dan hier, ik heb er net een van pas
(Lennep, J.van. , Gouw, 1868, 55)*

De helikopter vliegt verder. Liefdadigheid tot aan de horizon, zei ik. Armenzorg waarvan de financiering op gang gehouden moest worden. Ik ga nu om des tijds wille voorbij aan de houdbaarheid van het stelsel. Hoe groter het beroep dat er op gedaan werd, des te strenger werden de verstrekingscriteria. En ook in die jaren al vormde opleiding voor een vak een onderdeel van de verstrekking. Het stimuleren van zelfredzaamheid was ook toen al een wezenskenmerk.

Ik keer terug tot de bestudering van filantropie en volsta voor nu met de onderstreping dat caritas, liefdadigheid, filantropie een eeuwenoud maatschappelijk fenomeen is.

Hoe is dat te verklaren? Een vermogensfonds, en zeker een vermogensfonds dat één of enkele personen als oprichter heeft, is te zien als een geïnstitutionaliseerde vorm van vrijwillig geven om niet. Vrijwillig geven om niet, dat doen individuen en groepjes individuen (huishoudens) en geïnstitutionaliseerde vormen, zoals stichtingen. Zoals gezegd: er zijn vele –ogen die daar professioneel naar kijken. Wat ze zien is wel duidelijk: mensen /organisaties geven vrijwillig, om niet, als daad van naastenliefde, lief-**dadig**-heid, filantropie, for the love of mankind. Maar hoe is dat te verklaren?

Ik stip **drie verklaringen** aan.

Abram de Swaan heeft in zijn grote werk *In care of the State* (1988, vertaald als *Zorg en de Staat*, 1989) de ontwikkeling beschreven van verzorgingsarrangementen in vijf landen. Hij ziet liefdadigheid als een fase in het historisch proces, dat in Nederland en andere Westeuropese samenlevingen vooraf ging aan de vorming van de verzorgingstaat. In deze lijn analyseert Van Leeuwen het beoefenen van liefdadigheid jegens armen in het pre-industrieel tijdperk als

'rationeel gegrond doelgericht handelen op basis van wat als eigen belang wordt gezien' (Leeuwen, 1992, 14).

De elite beoefent liefdadigheid. Deze elite bestaat uit rijken. Zij gebruiken liefdadigheid als beheersingsstrategie en hebben daar vijf redenen voor, die van Leeuwen aanduidt als

'vijf soorten mogelijke collectieve belangen bij de armenzorg: een economisch, een sociaal, een politiek, een medisch en een zedelijk belang' (Leeuwen, 1992, 16).

Er dient een arbeidsreserve in stand te worden gehouden en wanneer gewenst beschikbaar te zijn. De standenmaatschappij met plichten - de rijken tot hulp en de armen tot berusting - kan door armenzorg in stand blijven. Armenzorg reguleert voorts de openbare orde; alleen wie zich ordelijk gedraagt komt voor bedeling in aanmerking. De verstrekking van medische zorg gaat verspreiding van besmettelijke ziekten tegen. Dat is ook voor de verstrekkers (elite/rijken) van belang. Uitbraken van besmettelijke ziekten plegen immers geen onderscheid te maken tussen rijk en arm. In zedelijk opzicht ten slotte gaat het om het bijbrengen van enige beschaving, bieden van onderwijs, en reguleren van een vorm van gezinsleven. Voor de armen, ontvangers van liefdadigheid, is dit volgens van Leeuwen een overlevingsstrategie. Liefdadigheid als welbegrepen eigenbelang - beheersen dan wel overleven - houdt de sociale orde in stand. Voor een motief als naastenliefde is in deze visie geen ruimte.

Een heel andere verklaring van liefdadigheid is te vinden in de bundel *Religious Giving*, die in 2010 in de USA uitkwam. De bundel bevat bijdragen over godsdienstige motieven om te geven in de Abrahamitische tradities, Jodendom, Islam en Christendom, als de voornaamste godsdienstige gezichtshoeken, zoals die in de Amerikaanse samenleving aanwezig zijn. In het kader van deze lezing is met name de Protestantse invalshoek van belang. De schrijvers maken onderscheid tussen geven ten behoeve van de eigen kosten van de godsdienstige gemeenschap en giften ten behoeve van derden. Alleen de laatste vorm valt voor hen (vooralsnog) onder het begrip filantropie. In een theologische analyse ontwikkelt Bangert de gedachte dat geven ten behoeve van anderen een verplichting is, maar

'the sense of obligation is more a matter of opportunity than of duty' (Bangert, 2010, 71)

Wat iemand bezit is hem of haar gegeven, per definitie tijdelijk, want het bezit duurt nooit langer dan een mensenleven. God is de gever. De mens is de *'rentmeester'* aan wie bezit is toevertrouwd. Geven is een vorm van verdelende gerechtigheid en wordt voltrokken als uiting van dankbaarheid. Daarom geldt dat

'The most meaningful gifts are those that spring from the depths of gratitude and love, that are responsive to the giver's sense of obligation... (Bangert, 2010, 65)

Met als basis de bijbeltekst Lukas 12:48 *'From everyone to whom much has been given, much will be required'* stelt hij dat *'...in a biblical perspective, we should understand ourselves as stewards of the Gifts we receive'*. De consequentie daarvan is dat *'giving...is a matter of justice, not charity'*. (Bangert, 2010, 73).

In deze visie bestaat filantropie dus in wezen niet. Deze benadering lijkt los te staan van de historische omstandigheden. Zij heeft volgens de auteurs een algemene geldigheid, zowel qua tijd als plaats, zij het dat ze de aanduiding 'Amerika(ans)' meermaals vermelden.

Een heel andere verklaring geeft de Duitse socioloog/filosoof Niklas Luhmann. Hij vat liefdadig handelen op als een maatschappelijk verschijnsel dat in elke samenleving wordt aangetroffen. Elke samenleving kent een vorm van hulp aan de arme en behoeftige. Het is een beweging van omzien naar mensen, die het ontbreekt aan de meest noodzakelijke middelen van bestaan. Liefdadigheid is een functie van de samenleving die naar gelang van de maatschappelijke omstandigheden vorm krijgt. Burgers en door hen daartoe gestichte instellingen voorzien hierin. De vorm die hulp heeft, hangt samen met de mate van differentiatie van de samenleving. In de 'archaïsche' samenleving komen (kwamen) de leden elkaar tegen en kennen elkaar. Hulp wordt geboden op basis van wederkerigheid en op het moment dat hulp nodig is. Er is sprake van een morele plicht of een permanente oproep tot naastenliefde. De Saksische Noaberhulp is hiervan een goed voorbeeld.

Naarmate de samenleving differentieert ('hochkultiviert' wordt), vindt verregaande arbeidsdeling plaats. Groepen en stammen ontwikkelen zich tot standen en klassen. Wederkerigheid is daarin geen spontaan werkend mechanisme meer. Mensen zijn niet meer in elkaars beeld. Hulp vereist een coördinatiemechanisme in de vorm van het werven en verstrekken van aalmoezen en, meer structureel, stichten van voorzieningen. Hulp wordt niet meer direct, maar op gezette tijden geboden. Daarvoor is een voorraad middelen (geld en voorzieningen) beschikbaar. Die voorraad moet ook voldoende groot zijn. Actueel voorbeeld daarvan is het Rode Kruis, dat in zoveel noodsituaties moet helpen dat de buffer niet toereikend is.

Nog een fase van ontwikkeling verder: in de 'moderne' samenleving wordt de coördinatie van hulp georganiseerd in programma's en projecten. Hulpverlener is een beroep en behoeften worden gedefinieerd. Bij erkende behoeften word passende hulp geboden. Ook hier is meer van te zeggen, maar het gaat nu om een globaal signalement. ((Luhmann, 1973) (Schuyt, 2012)

Tot zover drie verklaringen. Ik leg hiernaast een citaat van de oprichter van de Stichting Rotterdam, Harry Bonda; het staat ook op de website:

Wij moeten als christenen streven naar recht ten behoeve van de naaste. Elk mens moet zijn uiterste krachten inspannen om ongerechtigheid te voorkomen en zijn door God gegeven opdracht te vervullen.

In de terminologie van Bangert gelden voor Bonda zowel *duty* als *opportunity*. Het besef van plicht heeft hij zelf verwoord. De gelegenheid blijkt uit de eerste jaarrekening van de Stichting Rotterdam, die hij van een substantieel startkapitaal heeft voorzien. In de

terminologie van Luhmann: Bonda creëerde in een gedifferentieerde samenleving een structurele hulpvoorziening. Door een stichting op te richten werd het verstrekken van hulp aan de naaste/recht doen aan de naaste onafhankelijk van zijn aanwezigheid in persoon. Mutatis mutandis geldt deze weergave van het ontstaan en het doel van de Stichting Rotterdam voor vele vermogensfondsen in Nederland. Daarbij maakt het geen wezenlijk verschil of het besef van *duty* op geloofsovertuiging dan wel op andere overwegingen van morele aard is gebaseerd. Gemeenschappelijk is de gevoelde *obligation* en de *opportunity*.

Gemeenschappelijk is ook het keuze-aspect. Niemand heeft de verplichting een vermogensfonds op te richten. Motieven om dat wel te doen, kunnen nog zo uiteenlopend zijn, er ligt een aspect van keuze in en die keuze is vrijwillig. Of, zoals de al eerder genoemde Payton het formuleert: ***voluntary action for the public good***. (Payton, 1988)

In dit verband kom ik nog even terug op de verklaring van liefdadigheid als welbegrepen eigenbelang van de gever (de Swaan, van Leeuwen e.a.). In deze visie beziet men de motieven van gevers met argwaan en beoordeelt ze navenant. Annelies van Heijst heeft onderzoek gedaan naar het ontstaan en het werk van katholieke caritas, de zorg verleend door ordes en congregaties. Zij bespreekt ook de kritiek op armenzorg als koppelverkoop van zorg en mensen winnen voor de eigen geloofsrichting. Zij stelt:

Armenzorg betitelen ze daarom als louter kerkelijk of bourgeois-eigenbelang, niets anders en niets meer' (Heijst, 2002, 79)

En even verder zegt ze

'...dat bepaalde mensen probeerden tenminste iets te doen, mag toch niet tegen hen worden gebruikt? Mij valt op dat in sociaal-politieke analyses de morele verontwaardiging de weldoeners geldt en zelden gericht is tegen groepen mensen die helemaal niets voor de armen ondernamen. Waarom wordt niet veel meer die afzijdigheid geproblematiseerd...?' (ibidem)

Wat van Heijst stelt voor de katholieken in de negentiende eeuw, heeft naar mijn mening geldigheid ook voor oprichters van vermogensfondsen. De motieven waarom ze dit deden, hoeven niet op voorhand geproblematiseerd te worden. Zij hielden zich ten minste niet afzijdig. Vrijwillige actie ten behoeve van het publieke welzijn is als typering voldoende.

Ik kom aan het **tweede deel** van mijn betoog. Wat heeft de Stichting Rotterdam sinds 1955 gedaan? Wat heeft ze zoal gedaan en gesteund in die bijna 60 jaar?

Eerst noem ik een paar inhoudelijke kenmerken zoals ik die meen waar te nemen. Vanaf 1993 tot en met nu ben ik zeer nauw bij de Stichting betrokken. Vandaar 'zoals ik die meen waar te nemen', want ik claim dit niet als objectieve vaststelling.

Om te beginnen zie ik twee constanten. De Stichting Rotterdam heeft altijd getracht **steun op maat** te bieden. Ze had daarvoor een arsenaal aan instrumenten, van een gift à fonds perdu, via een gift onder voorwaarden, een verdubbelingstoezegging (bijdragen uit eigen achterban, bepaalde periode, vastgesteld maximum) tot een garantie. Daarnaast zijn leningen met voorwaarden op maat verstrekt.

Daarmee hangt ten tweede samen dat de Stichting, of beter haar bestuur en staf altijd het werk, de **activiteit** in het veld, **leidend** heeft laten zijn. Het gaat om ontwikkelingen in de samenleving die volgens aanvragers bevorderd dan wel tegengegaan moeten worden, de activiteit of voorziening en de mensen die daarmee geholpen zouden worden. De voorzitter van de Vereniging van Fondsen in Nederland, Rien van Gendt, formuleerde dat ooit kernachtig: **een gift is middel, geen doel**. In hun beste momenten hebben bestuur en staf van de Stichting Rotterdam dat steeds voor ogen. Ik hoop dat de historie met mij zal oordelen dat bestuur en staf vele van die momenten gekend hebben.

Ik noem bij wijze van **intermezzo** en **anecdotisch contrast** enkele momenten waarop het voorgaande m.i. iets minder prevaleerde. De Stichting heeft altijd zeer betrokken en bewogen bestuurders gehad. Een zekere persoonlijke toets is daarom soms in toekenningen terug te vinden. Binnen de Stichting duikt af en toe het voorbeeld op dat er ooit een bijdrage is toegekend ten behoeve van het zwembad in Nijkerk. En zwembad in Nijkerk?? Jazeker Nijkerk. Waarom? Nijkerk is een christelijke gemeenschap - zeker 50 jaar geleden – er was nog wat geld nodig, de heer Bonda heeft er een aantal jaren gewoond. Zo doet de stichting dat niet meer.

Hoewel, een paar jaar geleden zag een kleine Jeugdwerkorganisatie zich genoodzaakt de toiletwagen die bij het zomerkamp stond, te vervangen. Men had na inruil van een 18 jaar oude toiletwagen voor € 150, reservering voor vervanging en een extra actie, een tekort van ik meen € 1.000 over. 'k Stelde intern (vz-sc) voor om dat af te wijzen. Je kon dit wel met nood, eventueel hoge nood, in verband brengen, maar daarmee was dit nog niet een diaconale activiteit. De voorzitter was milder en stelde: ach, ik wil de geschiedenis wel ingaan dat ik als voorzitter ook nog een keer een toiletwagen heb gesteund. Dus dat werd een eenmalige gift van € 1.000. Toen ik de voorzitter voorstelde om aan de jeugdwerkorganisatie aan te bieden dat hij hem ook wel officieel in gebruik wilde nemen, zag hij daar toch vanaf. Maar Hans, je plek in de geschiedenis is niettemin veilig gesteld!

Even wat serieuzer, want veel vaker was het dat uiteraard. Soms heeft een relatief kleine beslissing grote gevolgen. In 2008 komt een verzoek binnen van de World Council of Churches te Genève. Onverwacht heeft de WCC bericht ontvangen dat het Iraanse (overheids-) Centrum voor Dialoog Islam-Christendom weer een reguliere ontmoeting met een delegatie van de Wereldraad wil organiseren. Door de politieke situatie was die traditie al een aantal jaren stilgevallen. De Wereldraad heeft hiervoor geen geld beschikbaar, want de begroting voor 2008 is al vastgesteld. Ons bestuur zegt een bedrag van € 5.000 toe. Uit de rapportage blijkt dat het bezoek ingrijpende gevolgen heeft gehad. De Iraanse regering bereidt in die periode een nieuwe wet op de doodstraf voor. Op meer dan 600 vergrijpen kon de doodstraf worden opgelegd, waaronder overgang naar het Christendom. Bij de voorbereiding van het dialoogbezoek is van de zijde van de WCC aangegeven dat dit een heel moeilijk te aanvaarden zaak is. Ook van andere zijden was kritiek op het wetsvoorstel. Het wetsvoorstel is daarop door de Iraanse regering ingetrokken.....Mag je zeggen: dank zij € 5.000 van de Stichting Rotterdam? Zo direct niet, maar het is bemoedigend te ervaren dat een gift resultaat oplevert.

Los van anecdote en casuïstiek, plaats ik nog een vijftal ontwikkelingen die ik in de periode 1993-2013 waarneem.

Transparantie van vraag en aanbod. De situatie die ik aan het begin van deze lezing schetste, is verdwenen. Aanvragers zijn redelijk bekend met fondsen. De bekendheid van fondsen is

duidelijk toegenomen. En als er aanleiding is organiseert een aanvrager een fondsenmiddag om met meerdere fondsen in alle openheid de reden voor de aanvraag en de aanvraag zelf te bespreken. Het werk van FIN en de VFI heeft daar ook zeker aan bijgedragen. Dat heeft ook geleid tot **Samenwerking en afstemming** tussen fondsen.

(voorzichtige) **Erkenning van het belang van privaat-publieke samenwerking en overleg.**

Lange tijd hebben fondsen activiteiten gesteund met de gedachte: als deze activiteit structureel wordt, is het aan de overheid om dat – namens ons allen – te bekostigen. Van enig overleg of afstemming of dat een reëel en haalbaar perspectief was, was geen sprake. Dat is aan het veranderen. In Reiderland (met de dorpen Beerta en Finsterwolde), Lelystad en onlangs Amsterdam zijn positieve ervaringen te melden.

Focus in beleid. De Stichting Rotterdam heeft in de afgelopen twintig jaar enkele malen haar beleid tegen het licht gehouden en de vraag gesteld: doen we wat we moeten doen en doen we dat goed? Dat heeft geleid tot het aanbrengen van meer focus in het beleid. Jarenlang was het beleid via de website wel in grote lijnen geformuleerd, maar een aanvrager kon met een beetje flexibiliteit zich wel in beeld manoeuvreren. Is niet veel van wat wij doen diaconaal, missionair, dan wel cultureel. Soms zelfs alle drie tegelijk? Bovendien, de Stichting Rotterdam werkte volgens het principe: ‘alles wat op een aanvraag lijkt, wordt als een aanvraag behandeld’. Maar sinds 2013 is er sprake van een sterke focus in beleid. Sommigen hier hebben dat – al dan niet pijnlijk – ervaren. Ik verwijs korthedshalve naar de informatie op de website.

Professionalisering, zowel van de fondswerving als van de geldverstrekking. De Stichting Rotterdam heeft er op dit punt altijd een eer in gesteld om aanvragers in financiële zin zo snel mogelijk in staat te stellen met hun activiteit te starten. Toekenningen kregen vrijwel altijd de vermelding ‘op afroep beschikbaar’ mee. En na afroep wordt er snel betaald.

Cijfers

En dan, zoals aangekondigd, een paar cijfers. Van 1956 tot en met 2013 heeft de Stichting Rotterdam bijna 36 miljoen euro toegekend. Hiermee zijn 5234 projecten en activiteiten gesteund.

In de periode 1993-2013, mijn periode, heb ik bijna 5000 adviezen geschreven, 3200 leidden tot een voor de aanvrager positief resultaat. De Stichting investeerde in die twintig jaar bijna 26 miljoen euro.

Belangrijker dan de cijfers is echter: wat heeft het uitgehaald? De gift was immers het middel, wat is er van het doel terecht gekomen? Ik ga geen namen noemen, maar samenvattend durf ik te stellen dat met de bijdragen van de Stichting Rotterdam vele – nu structurele voorzieningen – als inloophuizen, opvang en begeleiding van drugsverslaafden, dak- en thuislozen, kansarme jongeren, (ex-) gedetineerden, aidsvoorlichting en – hulpverlening in Nederland en in Afrika, zich hebben kunnen ontwikkelen tot het niveau waarop ze nu zijn. Daarnaast is in Nederland een breed scala aan eenmalige activiteiten en kortlopende projecten vooral op diaconaal, maar ook op missionair en cultureel terrein mogelijk gemaakt. Van een kerkspeelplein tot een videokunstmanifestatie, van een muziekcompositie tot ontmoetingsmaaltijd in de buurt.

III. Zoals beloofd 65 jaar Stichting Rotterdam. Tenslotte, wat gaat de stichting tot 2020 tegenkomen? Enkele trends die ik zie:

Convenanten **fondsen-overheid/overheden**. Ik noem twee voorbeelden. Zonder dat het die naam draagt is in Lelystad al een aantal jaren sprake van een publiek-private samenwerking. Het initiatief lag bij fondsen, die op samenwerking tussen enkele organisaties aandrongen. Toen er eenmaal één aanspreekpunt was (Interkerkelijk Diaconaal Overleg, kortweg IDO), heeft de gemeente Lelystad ruimhartig en vernieuwend subsidie toegekend. Er is op gezette tijden overleg IDO-gemeente-fondsen. De politieke kleur van college B&W of de portefeuillehoudend wethouder blijkt een goed overleg en afspraken maken geenszins in de weg te staan.

Op initiatief van de Protestantse Diaconie Amsterdam is een inventarisatie gemaakt van de steun die fondsen over een periode van 5 jaar aan maatschappelijk relevante projecten in Amsterdam hebben toegekend. Fondsen van binnen en buiten Amsterdam. Het resultaat is aan de burgemeester aangeboden. Dat heeft geleid tot een 'ambtswoninggesprek'. Afgelopen voorjaar is een convenant getekend tussen gemeente Amsterdam en meer dan 20 fondsen. 'Uniek in Europa', kopte FM Weekly. Maar daar ging het niet om. Weten overheid en fondsen voldoende van elkaar en is er een systeem van informatie over en weer? Nu wel en dat willen ze blijven doen. De voorzitter van de Stichting Rotterdam merkte n.a.v. dit convenant terecht op: als dit goed loopt, kun je er zo nog 25 sluiten. Nou, daar is dan 5 jaar de tijd voor!

Samenwerking/afstemming tussen fondsen, gezamenlijk back-office, Uitbreiding van de benutting die digitale applicaties bieden. Ik kan daar kort over zijn. Naar mijn mening is er nog veel te bereiken, zowel bestuurlijk als in de uitvoerende praktijk. Ik ga daar nu verder niet op in, maar volsta met de beleggingstip: bouw je belang in printerfabrieken af.

Oproep aan fondsen alert te blijven op 'gaten' in de hulpverlening. Ik besprak eerder de visie van Luhmann op de moderne samenleving, waar helpen in programma's en projecten is gedefinieerd. Dan kan het een probleem worden, als je een nood ervaart die niet of nog niet is gedefinieerd. Fondsen, zeker fondsen die openstaan voor vernieuwende initiatieven, zijn bij uitstek toegerust om hier een verkennende en stimulerende rol in te spelen. Vernieuwing dienen we daarbij niet te beperkt op te vatten. 'Oud' werk in een nieuwe context en met nieuwe uitvoerders is evenzeer vernieuwend. In dit kader dank aan Diakonia, vakblad voor diakenen. Willy Meijnhardt bespreekt in het laatste nummer (augustus 2014) de gevolgen van drie wetten die vanaf 2015 van kracht zijn: Langdurige Zorg, Jeugdzorg en de Participatiewet. Voor kerken, waar 'voluntary action for the public good' zo niet in de genen, dan toch minstens in de geloofspapieren zit, liggen daar uitdagende mogelijkheden. Fondsen kunnen helpen door risico's mee te dragen en af te dekken. En als dat de kerken ook ledenwinst zou opleveren.... So what? Om nogmaals Annelies van Heijst aan te halen: *Waarom wordt niet veel meer die afzijdigheid geproblematiseerd....'?*

Professionalisering van de fondswerving behoeft kwalitatief een verbeteringsslag. Ook bij fondswerving is de gift geen doel, maar middel. Maar sinds er een professionele opleiding voor fondswerving is, lijkt het doel van de fondswerver te zijn zoveel mogelijk middelen bijeen te brengen. Dat wringt wel eens bij het vermogensfonds waar enthousiast wordt aangevraagd. Dan krijg je bijna de situatie die ik aan het begin van deze lezing schetste. Ik pleit ervoor om in de komende jaren af en toe wat ontmoetingen tussen professionele

fondswervers en professionals die voor vermogensfondsen werken te organiseren. Dat kan wederzijds begrip bevorderen. Het gaat immers om de relatie.

En tenslotte, **evaluatie** wordt steeds belangrijker. Dit is niet de tijd en de plaats en ik ben niet de persoon om daar uitvoerig op in te gaan. Ik laat het afsluitend bij een eenvoudig en vaker gebruikt voorbeeld. Ik schets dat vanuit de beide aspecten fondswerving en geldverstrekking.

Een organisatie wil in een stad een speeltuinvoorziening realiseren. Een kerk stelt haar terrein tegen gunstige voorwaarden beschikbaar ongeveer op de grens van twee stadswijken. Dat leidt tot een aanvraag bij fondsen ter financiering van speeltoestellen. Zo'n aanvraag / toekenning kan er verschillend uitzien:

Aanvraag	Toekenning fondsen	Evaluatie
5 speeltoestellen € 15.000	€ 10.000 (33% zelf zoeken)	Nota's en foto van realisatie
Idem + hoeveel kinderen	€ 10.000 + 2.500 mits →	Aantal kinderen na 1 jaar > x
Idem + diversiteit wijken	€ 13.500 + 1.500 mits →	Aantal en spreiding > y
Idem + Oudervrijwilligers uit beide wijken – Sociale cohesie	€ 15.000	Meting impact na 3 jaar

En met dat laatste ben ik uitgekomen bij de kern van het beleid van de Stichting Rotterdam, het bevorderen van Social Inclusion.

Dit is de tekst van de lezing, uitgesproken door ds. George Hooijer op 12 september 2014 te Utrecht, bij zijn afscheid als secretaris projecten van de Stichting Rotterdam.

De tekst van de lezing is ook digitaal beschikbaar in pdf-formaat. Ga hiervoor naar de website www.stichtingrotterdam.nl/actueel

Aangehaalde literatuur:

Bangert, B. C. (2010). What Does God Require of Us? In D. H. Smit (Ed.), *Religious Giving, For Love of God* (p. 220). Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Boele, A. (2013). *Leden van één lichaam, Denkbeelden over armen, armenzorg en liefdadigheid in de Noordelijke Nederlanden, 1300-1650*. (A. B. en U. Verloren, Ed.) (p. 367). Hilversum, Verloren.

Brown, E. (2005). College, Social Capital, and Charitable Giving. In A. Brooks (Ed.), *Gifts of Time and Money. The Role of Charity in America's Communities* (pp. 185–204). Rowman & Littlefield.

Heijst, A. van. (2002). *Liefdewerk. Een herwaardering van de caritas bij de Arme Zusters van het Goddelijk Kind sinds 1852* (p. 317). Hilversum.

Leeuwen, M. H. D. van. (1992). *Bijstand in Amsterdam, ca 1800-1850. Armenzorg als beheersings- en overlevingsstrategie*. Zwolle.

Lenep, J. van., Gouw, J. te. (1868). *De Uithangtekens, in verband met Geschiedenis en Volksleven beschouwd* (p. 446).

Luhmann, N. (1973). Formen des Helfens im Wandel gesellschaftlichen Bedingungen. In O. H. . en S. S (Ed.), *Gesellschaftliche Perspektiven der Sozialarbeit* (pp. 21–43).

Payton, R. L. (1988). *Philanthropy: Voluntary Action for the Public Good*. New York.

Payton, Robert L., Moody, M. P. (2008). *Understanding Philanthropy, its meaning and mission* (p. 205). Indianapolis.

Rooden, P. van. (1996). *Religieuze regimes Over godsdienst en maatschappij in Nederland, 1570-1990* (p. 250). Amsterdam: Bert Bakker.

Schuyt, T. N. M. (2012). *Inleiding in filantropie en filantropiewetenschap* (p. 124).

Wagenaar, J. (1765). *Amsterdam, In Zyne Opkomst, Aanwas, Geschiedenissen, Voorregten, Koophandel, Gebouwen, Kerkenstaat, Schutterye, Gilden en Regeeringe beschreven, Volume 8*. Isaak Tirion. Retrieved from books.google.nl (e-boek)